

Lietuvos meno kūrėjų asociacija

Mintyse ir darbuose - styginių kvartetas

2012-04-02

ŽURNALAS: MUZIKOS BARAI

TEMA: Biografinė literatūra

AUTORIUS: Rasa Aukštuolytė

DATA: 2012-04

Mintyse ir darbuose - styginių kvartetas

Petro Kuncos kūrybinės veiklos jubiliejui

Rasa Aukštuolytė

Vasario 26 d. smuikininkas, pedagogas, ilgametis Valstybinio Vilniaus kvarteto narys Petras Kunca minėjo septyniasdešimties metų jubiliejų. Metų pradžioje net keli pokalbiai telefonu nelabai teikė vilties, kad ta proga profesorius apie save papasakos žurnalo skaitytojams. „Kas būdinga žmogaus gyvenimui, tegu ir lieka tam žmogui“, – sakė jis ir mintį parėmė Goethe’s žodžiais „Kiekvienam – savo“. Petrą Kuncą žinojau esant įdomų pašnekovą iš interviu su juo 2011 m., kai rengiau darbą tema „Styginių kvarteto raida tarpukario Lietuvoje: ansamblio ir žanro aspektai“. Man prasitarus, kad skaitytojai laukia mūsų pokalbio tęsinio lietuviškojo kvarteto žanro raidos tema, profesorius vis dėlto sutiko pasidalinti mintimis. Šį kartą labiausiai rūpėjo visuomet prasmingai susijusios ir viena kitą papildančios paties profesoriaus kūrybinio darbo kryptys – koncertinė, pedagoginė, mokslinė ir visuomeninė veikla bei visą šio menininko gyvenimą gaubianti didžioji meilė – styginių kvarteto menas.

„Būsiu smuikininkas!“

Kaune, Senamiestyje, žengiau savo pirmuosius nedrąšius pokario vaiko žingsnius. Kartu su tėvais ir septyneriais metais vyresniu broliu Romualdu išgyvenome dramatišką istorijos periodą. Rodėsi, niekada nesibaigiantis nepriteklius, lydėjęs daugelį to meto Lietuvos šeimų, slėgė ir mūsų tėvus. Ta įtampa įsirėžė į mano vaikystę. Net šiandien, kai pasitaiko proga aplankyti mūsų jaunystės gyvenamąją vietą, vadinamą gražiu Vilniaus gatvės vardu, prisimenu kiekvieną jos grindinio akmenį, ant kurio prie vienos ar kitos parduotuvės naktimis tekdavo stovėti eilėse laukiant ir viliantis rytą nusipirkti duonos ar miltų... Kas vakarą į Rotušės aikštę vedančios

menkai apšviestos mūsų gatvės gyventojams privaloma išklaudyti nedarni daina, lydima svetimų kareivių batų akompanimento, papildydavo tvyrančią gyvenimo prieblandą.

Tėvai atkakliai kabinosi į gyvenimą ir, praėję išbandymų kelius, įsidarbino pagal specialybę – Kauno muzikinio dramos teatro siuvelyje, siūdavo drabužius ir solistams, ir choristams. Man atsivėrė galimybė lankytis teatre, žiūrėti dramos ir operos spektaklius. Prisimenu apie Kauno teatro praeities šlovę pasakojamas legendas, kai į namus po spektaklio neretai grįždavome kartu su grupe solistų ar orkestro muzikantų. Abu tėvai džiaugdavosi tais apsilankymais, nes ir jie galėjo jaustis palytėti meno mūzų ir, be abejo, norėjo tai perduoti savo vaikams.

Vis dėlto nepasakyčiau, kad mano smuiko mokslų pradžia šeimoje buvo iš anksto aptarta ir nuspręsta. Veikiau atvirkščiai – prislėgus dideliems kasdienybės rūpesčiams, kai mama sunkiai susirgo širdies liga ir jiems abiem teko išeiti iš teatro (tėvas perėmė visą šeimos gyvenimo našta), viską lėmė atsitiktinumas.

Vieną saulėtą rugpjūčio rytą, kai man atrodė, kad vasara niekada nesibaigs, nugirdau tėvų pokalbį: „Klausyk, Broniau, poryt rugsėjis, Petručiui laikas į mokyklą. Kur leisim?“ Tie mamos žodžiai tebeskamba ausyse lyg vakar išstarti. Nusmelkė mintis, kad jau baigiasi mano puikiosios vasaros – sudie futbolui ir kiemo draugams. Bet tėvelio balsas mane apramino. Jis atsakė mamai, kad gal reikėtų manęs paties paklausti. Žinoma, buvo smagu, kad tėvai teiraujasi mano nuomonės, tačiau nieko negalėjau atsakyti, nes galvoje nebuvo jokių minčių apie mokslus, visai nesinorėjo į mokyklą. Kol klausimas kybojo ore, aš, nerasdamas vietos, išėjau į balkoną ir pamačiau mūsų seną pažįstamą teatro smuikininką, grįžtantį į namus po repeticijos. Tą kartą jo elegancija ir blizgantis futliaras mane taip sužavėjo, kad netikėtai sau pačiam akimirksniu apsisprendžiau. Įbėgau į kambarį ir, tėvams dar tebediskutuojant mano mokslų tema, pasakiau: „Būsiu smuikininkas!“

Nustebęs tėvas irgi išėjo į balkoną lyg norėdamas patikrinti, ar tikrai po juo praėjo pažįstamas kaimynas, bet kai mama priminė, kad mes seniai turim smuiką, tai gal Petras tegu pabando juo griežti, tėvas kiek abejodamas pritarė. Kitą rytą mama gražiai pasipuošė, padabino mane ir lėtai, kiek leido sveikata, išvedė mane į naują pasaulį.

Šiandien jau negalėčiau pasakyti, kad smuikas mano gyvenime atsirado atsitiktinai. Prabėgusių įvykių dėlionė leidžia teigti, kad tai greičiau buvo parengtas atsitiktinumas. Tik kas jį rengė?

Potraukis menui - iš šeimos

Dabar aišku, kad tėvai jautė potraukį menui, vertino jo reikšmę žmogaus gyvenime, nors patys neturėjo galimybių pasirinkti meno studijų. Iš Jurbarko kilusi mama Bronė Paulauskaitė mokydavosi gimnazijoje šoko baleto ratelyje, mėgo dainuoti. Jos brolis Pranas Paulauskas sėkmingai studijavo tapybą ir kitus dailės dalykus Kauno meno mokykloje, tačiau iš bado susirgo džiova ir anksti pasitraukė iš gyvenimo. Mano brolio Romualdo pasirinkimą tapti dailininku, be abejo, paskatino dėdės pavyzdys.

Tėvas Bronius Kunca, kilęs iš Klangių kaimo prie Veliuonos, galėjo sau leisti tik kelias privačias smuiko pamokas Kauno konservatorijoje, bet nusipirko vokišką Jacobo

Steinerio smuiko su charakteringa liūto galva kopiją. Kadangi pažino muzikos raštą, parsiųsino iš Vokietijos natų, metalinių piupitrą joms ir aranžuodavo kūrinis veliuoniškių kapelai „Dzinguliukai“. Šeimos archyve išliko jo ranka kopijuotų kūrinių – Roberto Schumanno „Svajonės“, Oscaro Fetràs „Maršo“, Georges'o Bizet operos „Karmen“ temos smuiko partijos. Pasakojo, kad jų repertuare ypač populiarios buvo G. Verdi „Traviatos“ ir liaudies melodijos. Ansamblyje kartu su tėvu grojo Veliunos krašte ir Užnemunėje pagarsėjęs smuikininkas Vaitiekus Grincevičius, dainininkės Beatričės Grincevičiūtės brolis, taip pat tėvo broliai ir draugai. Kapelą sudarė du smuikai, klarnetas, mandolina, gitara, būgnas. Šiuos tėvo gyvenimo epizodus man teko susidėlioti iš atskirų nuotrupų, atsitiktinių radinių ir liudininkų prisiminimų, nes tėvas apie tai pasakodavo retai ir mažai. Man susidarė įspūdis, kad jam smuikas buvo ypač patrauklus, tačiau galimybių tapti smuikininku neturėjo, todėl visas viltis sudėjo į mano mokslus Kauno dešimtmetėje muzikos mokykloje. Su tėvu kartu lankydavome gastroliuojančių smuikininkų koncertus Kauno J. Gruodžio mokyklos salėje, pirkdavome tada tik ką pradėtas gaminti ilgai grojančias plokšteles su žymių smuikininkų įrašais.

Matyt, kad įvairių žmogaus gyvenimo įvykių sąsajas galima išvelgti tik po daugelio metų – tik tuomet supranti mokytojų įtaką profesinei brandai.

Pirmasis kvartetas

Kauno dešimtmetėje muzikos mokykloje pajutau dėmesingų, jautrių, inteligentiškų mokytojų globą. Gyvenimo sąlygos pokaryje visiems buvo nepalankios, todėl didžiausios vertybės buvo bendravimo šiluma, vaikams rodomas dėmesys. Žinoma, mūsų mokykla buvo išskirtinė, girdėdavome sakant – ten ir vaikai, ir mokytojai kitokie. Mes didžiavomės tuo ir norėjome būti kitokie, geresni. Dešimtmetėje muzikos mokykloje turėjome išeiti ir muzikos, ir vidurinės mokyklos programas, krūviai buvo milžiniški, dėl to kai kurios disciplinos neišvengiamai nukentėdavo. Prisimenu, braižyba buvo vienas didžiausių baubų, nes surydavo begalę laiko, dažnai nakties miego sąskaita.

Iš karto noriu pasakyti, kad šiandien reiškiu padėką ir klaupiūosi prieš kiekvieną mane mokiusį pedagogą, nes iš laiko ir nueito kelio nuotolio galiu įvertinti jų pasiaukojamu darbu suteiktas žinias. Mano grojimo styginiame kvartete samprata buvo formuojama būtent Kauno dešimtmetėje muzikos mokykloje. Smuiko mokytojas Vladas Varčikas individualiose pamokose man nuolat kalbėdavo apie kvarteto kaip keturių skirtingų žmonių bendravimo būdo grožį. Smagu tai prisiminti ir todėl, kad kvarteto disciplinos iš viso nebuvo programoje, tačiau ir kiti mokytojai – Antanas Rauchas, Eduardas Satkevičius, Kęstutis Ivaškevičius ir Domas Svirskis apie ją aiškino pamokose, o viešuose koncertuose grodami to žanro kūrinis įkvėpė ir mus. Tai ne vienam mokiniui įdiegė mintį, kad tikrasis menas prasideda kažkur aukščiau, už privalomos programos ribų. Taip ir mes, keturi mokiniai – Gediminas Šimulynas, aš, Donatas Katkus ir Arvydas Griškevičius – buvome suburti į pirmąjį mūsų gyvenime kvartetą. Prisimenu ir pirmą lietuvišką mūsų repertuaro kūrinį – vyresnės klasės mokinės, būsimosios kompozitorės Konstancijos Brundzaitės Pjesę styginių kvartetui.

Vienas kvartetas, antras...

Mokyklos kvartetą ir šiandien miela prisiminti susitikus jo narius. Juoba kad su vienu iš jų, dabartiniu profesoriumi D. Katkumi, įstoję į konservatoriją, karštai ėmėmės styginių kvarteto studijų pas šio žanro autoritetus prof. Jurgį Fledžinską ir prof. Eugenijų Paulauską, o dar vėliau kartu griežėme Valstybiniame Vilniaus kvartete. Pamenu, kartą imdamas auditorijos, kurioje repetuodavo mūsų studentiškas kvartetas, raktą, budėtojo knygoje užrašiau spontaniškai kilusį pavadinimą „KuBaKaKa“, sudarytą iš mūsų pavardžių Kunca, Baužinskaitė, Katkus ir Kaplūnas pirmųjų raidžių. Kolegos suprato humorą ir pavadinimas prilipo. Šiais laikais tokie pašmaikštavimai pavadinimuose jau tapo įprasti, tik kartais prasilenkia su geru skoniu.

Studijavome rimtai, dairydami į autoritetą – Lietuvos kvartetą. Po pažinties su čekų Smetanos kvartetu (koncertavo konservatorijos salėje) nutarėme sekti jų pavyzdžiu ir L. van Beethoveno kvartetą Nr. 11 f-moll koncertuose grieždavome atmintinai. Tai buvo rizikingas, bet labai padedantis susikoncentruoti kūrybinis metodas, kuris skatino profesinį ansamblio augimą.

Baigęs konservatoriją buvau paskirtas į Valstybinės filharmonijos simfoninį orkestrą ir... pajutau nepaprastą kvarteto ilgesį, tad ilgai nelaukęs su studijų kolegomis V. Kaplūnu, Edita Vasiliauskaite ir Grigorijumi Livšicu subūriau Valstybinės filharmonijos simfoninio orkestro styginių kvartetą. Mūsų egzistavimui pritarė Filharmonijos meno vadovas kompozitorius Rimvydas Žigaitis, rėmė ir naujasis Filharmonijos orkestro vyriausiasis dirigentas Juozas Domarkas. Per gana trumpą laiką pavyko išstudijuoti pirmąją kvarteto programą, tačiau pasirengimas koncertuoti užėmė daugiau laiko. Tai buvo D. Šostakovičiaus kvartetas Nr. 7, W. A. Mozarto Kvintetas A-dur, K581, kurio repeticijos ir koncertai su tuomet jaunu klarnetininku Algirdu Budriu atmintyje liko lyg koks lakmuso popierėlis, pagal kurį matuojama visų kitų interpretacijų kokybė.

Ėmėme dairytis naujų lietuviškų kūrinių, ir kompozitorius Feliksas Bajoras mūsų prašymu sukūrė „Keturi eskizus styginių kvartetui“. R. Žigaitis netikėtai pasiūlė dalyvauti kompozitoriaus Jono Nabažo 60-mečio jubiliejiniuose renginiuose – atlikti jo Styginių kvartetą. Šis sodrus, ryškaus lietuviško kolorito kūrinys mane tebežavi ir šiandien, esu įsitikinęs, kad jis vėl atsiras koncertinėse kvartetų programose.

J. Nabažo kvartetą po kelerių metų įrašėme radijo fondams Vilniuje ir Maskvoje kartu su savo naujaisiais Vilniaus kvarteto kolegomis Audrone Vainiūnaite, Donatu Katkumi ir Augustinu Vasiliausku. Kompozitorius sutiko su mano parengta ir kartu su kolegomis realizuota nauja atlikimo redakcija, įrašė ji ir skamba. J. Nabažo kūrinio pirmasis atlikėjas buvo Lietuvos kvartetas, parengęs ir savo redakciją, ir jos garso įrašą.

1968 m., kai pradėjau griežti šiame kvartete, mano gyvenimas daug kuo pasikeitė. Pedagoginę veiklą pradėjęs 1964 m. B. Dvariono mokykloje, tapau Vilniaus M. K. Čiurlionio meno mokyklos smuiko mokytoju. Bet svarbiausia, atsivėrė platesnės galimybės profesiniam tobulėjimui.

Tobulėjimo keliu

Mus visus bendram darbui telkė nuolatinė prof. J. Fledžinsko parama. Jo ir tuometinio aukštojo ir specialiojo mokslo ministro Henriko Zabulio rūpesčiu galėjome išvykti į aspirantūrą Maskvos P. Čaikovskio konservatorijos kvarteto klasėje. Tuo metu ansamblyje griežė Audronė Vainiūnaitė (I smuikas), Petras Kunca (II smuikas), Donatas Katkus (altas) ir Iminas Kučinskas (violončelė). Prisimenu stojamųjų egzaminų programą: L. van Beethoveno Kvartetas Nr. 3 G-dur, op. 18, Vytauto Bacevičiaus Kvartetas Nr. 3, op. 48. Kamerinio ansamblio katedros profesūros nuomonė buvo palanki ir mus priėmė trejų metų studijoms. Prasidėjo naujas, audringas ir pakilus, ansamblio kūrybinės veiklos etapas. Kad pasiektume aukščiausią skambesio kokybę, privalėjome išmokti naujai mąstyti. Kiekvienas ansamblio narys turėjo galimybę ne tik studijuoti naujas partitūras, bet ir tobulėti kaip asmenybė. Kvarteto žanras tapo svarbiausiu atskaitos tašku kiekvieno mūsų gyvenime.

Sunkumai prasidėjo tada, kai reikėjo pradėti mokytis pažinti save ansamblyje, ieškoti tarpusavio supratimo. Todėl po studijų Maskvoje į Tarptautinį kvartetų konkursą Lježe (Belgija) vykome jau su kitu violončelininku – I. Kučinską pakeitė A. Vasiliauskas. Tolesnis mūsų kelias klostėsi sėkmingai – I premija Lježo konkurse, pirmieji labai sėkmingi kvarteto koncertai ir pripažinimas Austrijoje. 1973 m. ansambliui oficialiai suteiktas Vilniaus kvarteto pavadinimas.

Būtina papasakoti apie pagrindinius mūsų aspirantūros studijų profesorius – smuikininkus A. Grigorianą ir V. Gvozdeckį. Dar mokydamasis Kaune buvau gerai susipažinęs A. Grigorianu „Smuiko grojimo mokykla“ ir ypač „Gamomis ir arpedžio“. Mielas ir gerbiamas konservatorijos smuiko profesorius Viktoras Radovičius, kurio klasėje susiformavo mano profesionalūs grojimo įgūdžiai, skatino domėtis visomis smuiko literatūros naujovėmis, greta kitų darbų aukštai vertino prof. A. Grigorianu metodiką, nurodydavo, kurie jo sukurti pratimai tinka man. Tad Maskvoje susitikę su A. Grigorianu ne kartą aptardavome jo metodikos naujoves. Man tai labai padėjo geriau suvokti ir individualų, ir ansamblinį muzikavimą.

Prof. V. Gvozdeckio reikšmė Vilniaus kvarteto biografijoje išskirtinė, jis dažnai pats atvykdavo į Vilnių mums dėstyti. Jo santykį su styginių kvarteto muzika galima vadinti garbinimu iki ašarų. Kito panašaus pedagogo iki šiol nesu sutikęs. Profesorius ypač gerai išmanė klasikinę Vienos muziką, jo parengta J. Haydno kvarteto Nr. 1 C-dur, op. 54, interpretacija padėjo mums nugalėti Lježe. Po konkurso padarytas šio J. Haydno kvarteto įrašas „Melodijos“ firmoje buvo pripažintas geriausiu metų klasikinės muzikos įrašų tuometinėje Sovietų Sąjungoje. Netikėta V. Gvozdeckio mirtis buvo skaudi netektis Vilniaus kvartetui.

Niekas negali atstoti kvarteto...

Kadaise Skirmantei Valiulytei (interviu „7 meno dienose“) pasakiau, kad kvarteto niekas negali atstoti. Kvarteto menas, kaip ir kiekvienas rimtas dalykas, savo didybe, prasmingumu, įtaigumu persmelkia visą žmogaus esybę ir tampa jo savastimi. Jau po kelerių metų, kai nebegrojau Vilniaus kvartete, supratau, kaip pasiilgau buvimo kvartete. Nei koncertų klausymas, nei kvarteto pedagogika to neatstos. Tad pasitariau su savo kolege ir buvusia mano kamerinio ansamblio klasės studente smuikininke Dalia Šešelgiene, pašnekinom mano kvarteto ir kamerinio ansamblio klasių studentą altininką Mantą Makricką, violončelininkę Ramutę Kalnėnaitę ir 2006 metų rudenį

įkūrėme naują ansamblį. Įvairiomis progomis kvartete yra groję smuikininkė R. Švėgždaitė, violončelininkė G. Menkevičiūtė, altininkas G. Bratėnas ir kt. Pastaruosius kelerius metus jau turime pavadinimą „Akademija“ ir nuolatinį altininką doc. dr. R. Vitkauską, su kuriuo parengėme pagrindinį savo repertuarą – J. Haydno, A. Dvořáko, B. Kutavičiaus, V. Bacevičiaus, C. M. von Weberio, W. A. Mozarto, F. Bajoro, A. Kubiliūno, G. Kuprevičiaus ir kt. kūrinius.

Šia proga noriu dar kartą prisiminti Lietuvos muzikų sąjungos prezidentą kompozitorių R. Žigaitį, kuris rėmė kvarteto „Akademija“ veiklą, kvietė jį dalyvauti LMS renginiuose ir projektuose. Dabar dėkoju jo gerųjų darbų tęsėjai, įprasmintojai ir dabartinei LMS prezidentei kompozitorei A. Žigaitytei-Nekrošienei.

Pamaniau, kaip puiku, kad yra tiek daug jaunesnių ir mano amžiaus kolegų, su kuriais turėjau ir tebeturiu laimės groti kvarteto ir kitokių ansamblių partitūras. Juk kvartetą ir ansamblią – tai jėga! Noriu jiems visiems padėkoti už suteiktus džiaugsmingus, kartais ir liūdningus, bet pamokančius kūrybinius impulsus.

Taip pat už dalyvavimą jubiliejiniuose koncertuose dėkoju Kauno styginių kvartetui ir jo primarijai, savo buvusiai studentei Karolinai Beinarytei, mano kamerinio ansamblio klasėje studijavusiam klarnetininkui dr. Mariui Deksnui. Ačiū visiems!